

Tónleikur og tónleikauppaling í Føroyum

Vit føroyingar eiga onga musikktradition sum aðrar tjóðir, tá ið talan er um instrumentalan tónleik. So mikið meira er vordíð sungið her á landi gjøgnum tíðirnar, og á vokala økinum eiga vit ein arvalut, sum ikki smáðist burtur millum tað, sum onnur hava varðveitt.

Forni sálmasongurin er ikki livandi longur, men nógv er til av upptøkum og ikki sørt fest á blað. Sonevndi Kingosangurin er syngiháttur, sum ivaleyst hevur rotur afturi í katólskari tíð. Løginu eru kompliserað, i stóran mun improviserað, og neyvan hevur hesin sangur nakratið verið sungin av fjøldini, tiansheldur av børnum. Men vøkur lög í tilgáðum líki mynda nú, mest takkað veri tónskáldinum J. Waagstein, mentunararvin í okkara andaliga sang.

Meira algongd er kvøðingin, sum er tætt knýtt at gitna føroyska dansinum. Hesin sangdansur, sum longu í 12. öld tók seg upp í Fraklandi og haðani breiddi seg út um alt Europa, hevur uttan slít livað í Føroyum í helst meira enn 700 ár. Longu í vogg-um fingur børnini aldar-gomlu kvæðarútmuna i seg, tí kvøðing og dansur eins og alt annað til skemtunar fóru fram í roykstovnum, har eisini børnini svóvu. Sama rýtmiske og melodiska lag sum í kvæðalogunum er í skjaldrunum, sum tey eldru sungu fyri børnum nanandi tey á knønum. At duga at dansa hoyrdi til vanligan fólksað, og um 5-6 ára aldur var hildið hóskandi at læra børnini stevið — ofta á tann hátt, at tey vaksnu settu børnini á fótabloðini og dansaðu soleiðis lagið inn í tey.

Tá ið dansurin um aldarskiðið varð fluttur burtur úr heimunum og út í dansistovur, sum nú vórðu reistar at kalla í hørjari bygð, loysnaði hetta neyva sambandið

millum ættarliðini. I summum fórum tóku skúlarnir við, har heimini máttu sleppa, men yniskiligt hevði verið, at hetta varð gjørt í enn størri mun, tá ið talan er um fedrannaarvin. Gamla sanggleiðin hevur tó hildið sær, aftrat tí varðveitta er nýtt komið aftrat, og umframt kvøðing og felagsang hevur kórsangurin ment seg óført, har tónskáldið H. J. Højgaard eigur eina serstöðu.

Sum nevnt hava føroyingar helst ikki spælt tónleik í gamlari tíð, og nakad serstakt føroyskt musikkinstrument finst ikki. Hvi so er, er at undrast á. Onkur heldur tað vera tí, at her ikki hevur verið tilfar við hondina at evna burturá, onnur meta orsøkina at vera vantandi samband við útheimin og árin haðani, men dansurin er so komin uttaneftr, og man tað ikki helst vera hann, sum við sínum fjølbroytta innihaldi hevur havt slíkt tak á fólkinum, at har ikki hevur verið rúm fyri aðrari

musikalskari iðkan? Hugtakið instrumentspæl var tó ikki ókent, tí i kvæðum verður tikið til um t.d. lúðrablastur og hørpu-leik. Tó, her man meira vera talan um skaldsliga ávirkan.

At tað í embætismannaheimum í Havn og á prestagørdum úti um landið hava funnist musikkinstrument, er lítið at ivast í. Um vísindamannin Jens. Chr. Svao (1746—1824), sum var prestasonur úr Vágum, vita vit, at hann var musikkkenur og spældi upp á violin. Um siglingarmann úr Nólsoy verður sagt, at hann hevði harmoniku við sær aftur úr útlondum, sum hann m.a. skal hava spælt uppá til sálmasang í kirkjuni tíðliga í seinastu öld. Men samanumtikið má sigast, at instrumentalan tónleikur av týðningi ikki er komin til landið fyrr enn upp móti okkara öld, í einum tíðarbili, tá ið samfelagið í so mangar aðrar mátar var fyri stórum umskifti. Kveikjandi sálin í tí

tónleikamennandi virksemi, sum í hesi tíð tók seg upp fyrst og fremst í høgðsstáðnum, var ungur bakari av Bornholm, vanligi nevndur Bager Hansen, sum við eldhuga og sjáldsomum gávum — hann spældi so at siga øll instrument — undirvísti ungdominum, fekk ibirt kórsang og samanspæl og skipaði fyrri konsertum. Rithøvundurin William Heinesen hevur avmyndað henda stóra musikkelskara í persóninum gamla Boman í skaldsøguni Glataðu Spælmenninir (De fortalte Spillemand). Annað natúrligt at nevna var ungur sjómaður úr Hvalba (Johs. Andreasen), sum fór av skipi í Australia, keypti sær virðismikla violin og fekk sær undirvising, kom seinni eitt 3-ára skeið á musikk-skúla í USA, haðan hann við heiðursmerki kom heim aftur fyrst í 20'um. Tey fáu ár, hann nú stóðaðist heima, komu at fáa stóran týðning fyri tónleikalívið í Føroyum, bæði tí at hansara næmingar í eitt langt áramál komu at vera álitid í strúkaspælinum, og eisini tí at ein av hesum næmingum (Viggo Dal-Christiansen) við idni og pedagogiskum hegni hevur dugað at vakt áhuga hjá børnum fyri hesum fagra, men torføra ljóðfari og fingið ungdom at kjósa sær violinspælið burturav. Soleiðis hevur øll musikkuppaling og alt musikkalskt framtak ligið í hondunum á einstaklingum, sum við meira og minni fortreytt hava evnað at skapa livandi tónleik uttan um seg. Ikki er at gloyma sera gávurika kvinnu (Rigmor Restorf), sum í meira enn 40 ár so at siga hevur borið øllumklaverspæli upp. Um 1940 fekk ein av næmingum áðurnevnda bakara Hansen (Erik Petersen) eftir hægri musikkútbúgving stovnað kamarorkestrur, sum við sínum áhaldandi konsertvirksemi hevur givið føroyingum høvi at hoyra og

kunnast klassiskan tónleik. Í sambandi við hetta orkestarbeiði hevur eisini veirð givin undirvising í violinspæli og í seinastu árum eisini í klaver- og eitt sindur í cellospæli. Í hornspæli hava dúgligir venjarar uttaneftr, fyrst og fremst Robert Oughton úr Onglandi seinastu 20—25 árinu givið ungdomi dygdargóða undirvising og føroyskum hornorkestrum eitt stóð, sum toli samanburð við tað í øðrum londum.

Tann tónleikur, sum í dag í Føroyum eins og aðrastaðir hevur mest tak á ungdominum, er sokallaði rýtmiski tónleikurin. Hann er besta domi um tað árin, sum gjøgnum fjølmíðlar, plátu- og bandsølu trokar á uttaneftr. At hesin dynamiski tónleikur ber endurnýggjandi dygd í sær, er uttan nakran iva. Vokalar og enn meira instrumentalar rýtmubólkar eru í stóðugt vaksandi tali at finna um alt landið, og hesin tónleikur við sínum eggjandi lag setir eisini sín dám á virkna tónleikalívið innan ymsar trúarbólkar.

Í skúlamusikkinum hava føroyingar tó verið eftirbátar. Sjálvðoda instrumentundirvising í meira ella minni sambandi við fólkskúlan, musikkundirvising, sum aðrastaðir í eini 30 ár hevur givið musikklininum eina framgongd og eina breidd sum helst ikki áður í tónleikasøguni, hevur illa borið til í fáa í lag í Føroyum. 'In byrjan til fyrimyndar var tað tó, tá ið konservatoriútbúgvinn musikkklærari (Arni Hansen) við serloyvi frá skúlumyndugleikunum varð settur at skipa fyrri instrumentundirvising við skúla í Tórshavn (Venj-ingarskúlanum) í 1972. Henda skipan mátti tó vera avmarkað, eins og tann peningaupphæddin var tað (200.000 kr.), sum um sama mundið varð sett av á lógtingsfíggarlógini til kommunur, sum ynsktu at fáa í lag tónleikaundirvising, við teirri

treyt, at tær sjálvar tá lótu eins mikið. Við hesari studningskipan sum grundarlag kom nakad av musikkundirvising í lag í bygðum sum t.d. Runavík og Fuglafirði, og hon var eisini tað stóði, sum landsins fyrsti kommunali musikkskúli Klaksvíkar Musikkskúli varð bygdur á. Í hesum sambandi er eisini at nevna tað rættlaga umfatandi musikkundirvising, sum seinnu árinu hevur verið heimilað innan kvøðskúlakarmar.

Við Havnini sum miðdepil varð fyrri 4 árum síðan farið undir eina musikkskúlaroyndarskipan, sum fyrri hvørt árið hevur breitt seg meira og meira út um landið, og sum seinasta ár (1984) fordi til lóggávu á hesum øki. Føroyar eru sostatt annað landið eftir Ísland í Norðurlondum, sum hevur fingið serstaka musikk-skúlalóg. Føroya Landsstýri rindar nú 50% av útreiðslunum, ferðaútreiðslur til kommunur, sum ynskja at fáa lut í nýggju musikkskúlskipanini, og tann dagur man ikki vera so fjarur, tá ið tað stendur at kalla hvørjum mansbarni í landinum í boði at fáa kvalifiseraða undirvising í nærum einumhvørjum ljóðfari. Lærarafólkini — nú eini 12—14 í tali — eru flestall uttaneftr úr Íslandi, Norregi, Danmark, Svøríki og eisini aðrastaðni. Hesi dúgligu musikkfólk hava gjørt tað møgult at seta á stovn føroyskt symfoniorkestrur, har føroyingar nú hava høvi at iðka og lýða á livandi symfoniskan tónleik.

Ung gávurík tónaskald skapa nú eisini instrumentalan tónleik, og tað tykist sum um tann mentunarliga menning, sum fyrst tók seg upp innan bókmentir, seinni kveiktist innan myndalistina, nú av álvara er við at koma fyrri seg innan tónleikin í Føroyum.

Ólavur Hátún